

AZ ŐRSÉGI NEMZETI PARK TERÜLETÉN, HARVESZTERREL VÉGZETT FAKITERMELÉSEK VIZSGÁLATA KÍMÉLETESSÉG SZEMPONTJÁBÓL

**Soproni Egyetem, Erdészeti-műszaki Környezettechnikai Intézet, Sopron
szakalosne.matyas.katalin@uni-sopron.hu**

KIVONAT

Az új évezred jelentős változásokat hozott az erdőgazdálkodás, kiemelten a fahasználat, fakitermelés gépesítettsége terén. A többfunkciós fejlett gépek elterjedése hazánkban szükségyszerű, hiszen a kézi munkaerő hiányának ellenére is végre kell hajtani a tervezett fakitermelési beavatkozásokat.

A legtöbb fahasználati művelet elvégzésére a harveszterek képesek, de szakszerű alkalmazásukat a végrehajtott munka minőségét és kíméletességét még mindig megkérdőjelezi a természetvédelem, de sok esetben az erdész szakma is.

Kiemelten fontosnak érezzük tehát az olyan kutatásokat, amelyek segítenek minél szélesebb spektrumban megvizsgálni, hogy a gépesítettségi szint fokának emelkedése összefüggésbe hozható e a kíméletlenség növekedésével, vagy épp ellenkezőleg.

Kulcsszavak: kíméletesség, harveszteres fakitermelés

BEVEZETÉS

A vizsgálatok 3 település közigazgatási területén található erdőrészletben zajlottak. Szentgotthárd-Farkasfa közelében lékes vágások történtek (1. ábra), amellyel rekonstruálták a leromló őrségi erdőt, igyekezve visszaállítani a korábbi természeti állapotukat. Kondorfai és Őrszentpéteri

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap

Lakitelek 2020.11.10

---

visszamaradó faállomány sértetlen maradt vagy minimális sérüléseket szenvedett.

Az alkalmazott gépek John Deere 1070E (kisebb teljesítményű) (2. ábra), illetve John Deere 1070E (nagyobb teljesítményű) harveszterek voltak.

2. ábra: John Deere 1070E (forrás: Rakonczai, 2020)

A harveszteres gépkezelő a forvarder munkájának megkönnyítése érdekében a kitermelt faanyagot választék alapján külön rakásolta, a gallyanyagot pedig kupacokba rendezte vagy elterítette a vágásterületen. A Kondorfa 27 N és 62 T erdőrészekben a térbeli rend szintén a vágásterület alakjától függött. A közel téglalap alak elősegítette, hogy a fakitermelés párhuzamos közelítőnyomokon történjen. Az akadálytalan munka érdekében a kitermelt faanyagot itt is választékonként rakásolta a harveszter és a gallyanyagot pedig külön halmokba gyűjtötte.

Az Őriszentpéter 40 F erdőrészletben kihívást jelentett a szabályos térbeli rend kialakítása a vágásterület alakja miatt. Ezen a területen is a párhuzamos közelítőnyomok elérésére törekedtek. A választékokat a terület dél-nyugati sarkába rakásolták az anyagmozgatás megkönnyítése érdekében. A kíméletesség valamennyi fakitermelés és anyagmozgatás során is kiemelt szerepet töltött be.

ALKALMAZOTT MÉRÉSEK ÉS MÓDSZEREIK

A fakitermelési munkarendszereket, illetve a munkarendszer- változatokat elvi vagy tapasztalati alapon kialakított „pontozásos” vagy „százalékos indexelési” módszerekkel szokták összehasonlítani a kéméletesség szempontjából. Pontozásos az Ormos-Rumpf-Keresztes (1990) által alkalmazott módszer, és a Mihály (1993) által leírt súlyszámú értékelés is. Százalékos indexelési módszert dolgozott ki Suwala (2000), amely a fakárok indexét és a felső talajréteg kárindexét átlagolja.

A jelen kutatás során két, kéméletességet értékelő módszer került alkalmazásra, a „kéméletlenségi skála”, illetve az úgynevezett cseklis (checklist) felvételezés. A többnyire motorfűrészes fakitermelést felmérő űrlapokat többműveletes fakitermelő gépek munkájának mérésére alkalmassá kellett átalakítani. A táblázatok kitöltését megelőzte egy alapos terepi bejárás történt tavasszal a Szentgotthárd- Farkasfa 97 C2, D, E erdőrészekben, majd nyáron megvizsgálásra került a Kondorfa 27 N, 62 T és Óriszentpéter 40 F. A mintaterületeken a felvételezés előre megszerkesztett űrlapok segítségével (1. táblázat) zajlott, de a kiértékelés során szerzett tapasztalatoknak köszönhetően és azok alapján aktualizálás is történt közben.

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

1. táblázat. A kíméletlenségi skála szerkesztett űrlapja (forrás: Rakonczai, 2020)

S.sz.	Fakitermeléssel-okozható-károsítás	Osztály- zatok	Átlagok	Súly%	Súlyozott átlagok
1.	Visszamaradt fák	Fák-tő-és-gyökér- sérülése		15	
2.		Fák-törzs-és- koronasérülése			
3.	Talaj	Talajtömörödés		10	
4.		Talajerózió			
5.		Tápanyagutánpótlás- elvétele			
6.	Újulat	Újulat, aljnövényzet- eltiprása		10	
7.		Újulat, aljnövényzet- törése			
8.	Állatok	Fészek, odú, boly- elvétele		10	
9.		Állatok-táplálékának- elvétele			
10.		Állatok-életterének- zavarása			
11.	Víz	Vízfolyás-akadályozása		10	
12.		Növény, talaj, víz- olajszennyezése			
13.	Levegő	Füstgázok-levegőbe- kerülése		10	
14.	Faanyag	Faanyagsérülése		15	
15.		Faanyag-szennyeződés			
16.	Ember	Balesetvesztély		20	
17.		Zajártalom			
18.		Vibrációs-tartalom			
19.		Kedvezőtlen-klíma (eső, hideg stb.)			
				Összeg: 100	
	Fakitermelés-kíméletlensége:		¶ Számítási- átlag:¶		Súlyozott- átlag:

A cseklita (2. táblázat) összetett, többszintű, mérésre alkalmas kérdéslista, amelyekre a fakitermelő vállalkozók és a gépkezelők is személyes interjú során válaszoltak. Az összesen 45 kérdést, hat fő csoportba, fejezetbe

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

soroltuk. Az egyes csoportokhoz súlyszámokat rendeltünk, azon szempontok alapján, hogy milyen mértékben lehetnek hatással az elvégzett fakitermelés minőségére. A súlytényezőt a felvételnél használt táblázat harmadik oszlopában rögzítettük. Az utolsó oszlopba a kérdésekhez megállapított pontok (értékek) kerültek feltüntetésre.

2. táblázat. Cseklistas űrlap részlet (forrás: Rakonczai, 2020)

18.	Eszközök	10	Teljes mértékben használják-e a rendelkezésre álló eszközöket?	5
19.			Megfelelő állapotúak-e az alkalmazott eszközök?	4
20.			Könnyíthető-e a munka további eszközök alkalmazásával?	1
21.			Megfelelő-e a harvester teljesítménye?	5
22.			Megfelelő-e a vezetőlemez hossza a faméretekhez?	5
23.	Megfelelő-e a harvesterfej karbantartása (élezés, láncfeszesség)?	4		
			Eszközök átlagos minősége:	4
24.	Munkavédelem	15	Felhívják-e a munkások figyelmét a termelés megkezdésekor a spec. b. vesz.?	5
25.			Betartják-e a munkavédelmi szabályokat?	5
26.			Elkerülik-e a napi 8 órás munkaidő túllépését?	5
27.			Csökkentik-e a munka nehézségét rövid pihenési szünetekkel?	5
28.			~~Használnak-e egyéni védőeszközöket?~~	1
29.			Van-e elsősegély csomagjuk?	5
30.			Megvannak-e harvesterfej szükséges biztonsági felszerelései?	5
31.			Működőképesek-e a harvesterfej biztonsági felszerelései?	5
32.			Megfelelőek-e a gépek védőberendezései?	5
33.	Munkavégzés	10	Betartják-e a munkarendet?	5
34.			Szakmailag helyesen végzik-e a döntést?	5
35.			Megfelelő-e az alkalmazott gallyazási művelet?	5
36.			Megfelelő teljesítményű-e a közelítőgép?	5
37.			Betartják-e a felkészítési és választékolási előírásokat?	5
38.			Betartják-e a készletezési előírásokat?	5
39.	Kíméletesség	30	Ügyelnek-e a visszamaradó állományra?	5
40.			Elkerülik-e a talajtömörödést és talajeróziót?	4
41.			Ügyelnek-e az újlatra és az aljnövényzetre?	1
42.			Ügyelnek-e az állatok zavarásának elkerülésére?	4
43.			Ügyelnek-e a környezet olajszennyezésének elkerülésére?	5
44.			Ügyelnek-e az élővíz védelmére?	5
45.			Elkerülik-e a környezet egyéb károsítását?	5
			Kíméletesség átlagos minősége:	4,1
Súly. összes	100		A munkarendszer súlyozott minősítése:	4,5100
			Javitott átlag:	4,5700

Amennyiben reális képet szeretnénk kapni a munkavédelemet vizsgáló kérdéscsoportról, illetve a cseklista szerinti értékelésről, akkor az egyéni védőfelszerelés meglétét ki kellene hagyni az űrlapból. Ennek az oka az, hogy míg a motorfűrészrel történő fakitermelések alkalmával elhanyagolhatatlan tartozék az egyéni védőfelszerelés, mint személyi védőeszközök, addig a harvesterrel végzendő munkafolyamatok során a gépkezelő a fülke által védve van a sérülésektől. Ezt bizonyítja a svájci

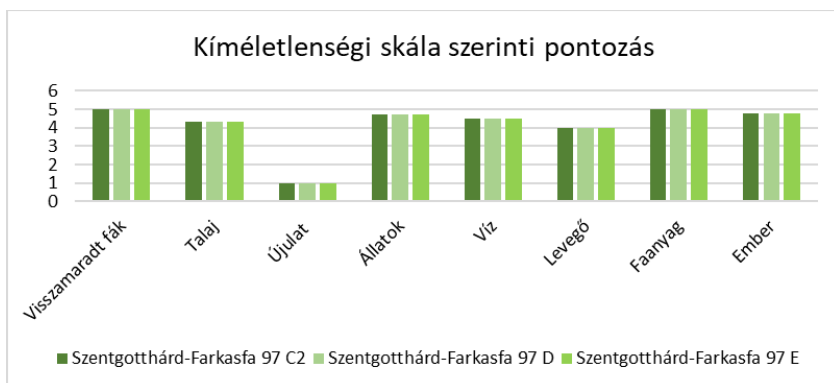
Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap

Lakitelek 2020.11.10

kutatások eredménye, ami szerint a motormanuális fakitermelések során 8 959 m³-enként történik egy baleset a műveletek folyamán, míg a magasan gépesített termeléseknél 152 756 m³-enként, ami azt jelenti, hogy tizenhétszeres különbség van a kétfajta gépesítettségű munkavégzés között a balesetek alapján (Sudár-Horváth-Szakálosné, 2018). A többműveletes géppel végzett fakitermelések esetén történő kisebb számú sérülés is főként a gép karbantartása, javítása folyamán következik be.

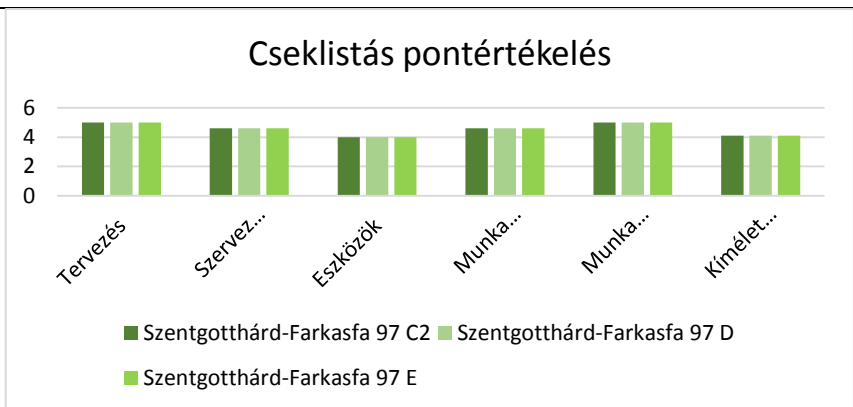
EREDMÉNYEK

A Szentgotthárd-Farkasfa 97 erdőtagban vizsgált erdőrészeket azonos értékeket kaptak (3. és 4. ábra), ez érthető (és a jó vizsgálati kontroll), hiszen közel egymáshoz helyezkednek el, illetve ugyanaz a vállalkozó, ugyanazon harveszterrel végzi a fakitermelési munkafolyamatokat. A mérések is egymást követő napokon történtek, így az időjárási körülmények is megegyezőek voltak.

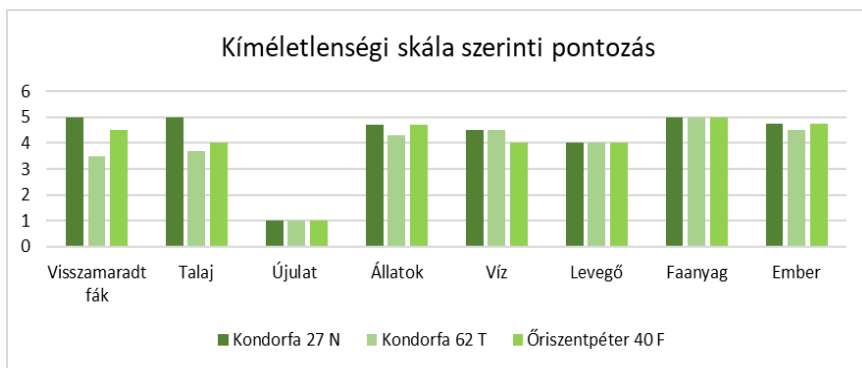
3. ábra: Kíméletlenségi skála alapján készült összehasonlítás a három erdőrészeletről (forrás: Rakonczai, 2020)

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap
Lakitelek 2020.11.10

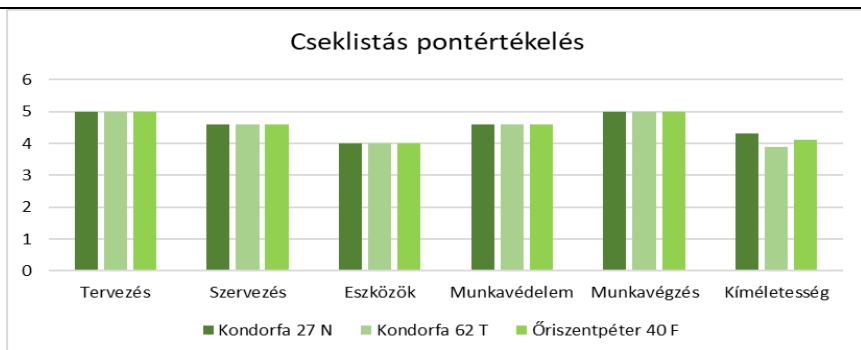
4. ábra: Cseklista alapján készített összehasonlítás a három erdőrészeletről (forrás: Rakonczai, 2020)

Hasonló összefüggés látszik (5., 6. ábrák) kondorfai és őriszentpéteri fakitermelések értékeiben. Egy héten belül kerültek vizsgálatra, közel azonos időjárási körülmények uralkodtak az adatgyűjtési és fakitermelési munkák során is. A harveszter és a gépkezelő ugyan az volt mind a három esetben.

5. ábra: Kíméletlenségi skála alapján készült összehasonlítás (forrás: Rakonczai, 2020)

Alföldi Erdőkért Egyesület Kutatói Nap Lakitelek 2020.11.10

6. ábra: Cseklita alapján készített összehasonlítás (forrás: Rakonczai, 2020)

Az ábrák tökéletesen mutatják, hogy az azonos körülmények között vizsgált erdőrészekről kapott adatok teljesen megegyeznek.

A kíméletlenségi skálában használt számtani és súlyozott átlag (3. táblázat) segítségével kimutatható, a fakitermelések folyamán a kategóriák, illetve tényezők nem minden esetben érdemelnek azonos hangsúlyt, azaz azonos súlyszázalékot. Itt nyilvánul meg az, hogy a kíméletlenségi skála alapján, az embert érő tényezők „erősebbek”, mint például a talajra ható károsítások.

3. táblázat. Vizsgált mintaterületek összehasonlítása a kíméletlenségi skála átlagai alapján (forrás: Rakonczai, 2020)

	Számtani átlag	Súlyozott átlag
Szentgotthárd-Farkafa 97 C2	4,1525	4,2970
Szentgotthárd-Farkasfa 97 D	4,1525	4,2970
Szentgotthárd-Farkasfa 97 E	4,1525	4,2970
Kondorfa 27 N	4,2438	4,3700
Kondorfa 62 T	3,8088	3,9250
Óriszentpéter 40 F	3,9900	4,1420

A súlyozott átlag minden esetben több, mint a számtani átlag. A két átlag típus közötti különbség közel 3%.

A felvételi lapok kiértékelése után arra a következtetésre juthatunk, hogy a harveszter alkalmazása a vizsgált fakitermelésekben szakmailag megalapozott volt, nem történt mértékadó károkozás. Valamennyi

mintaterület eredménye 4-es átlag közeli, ami azt bizonyítja, hogy a környezetére is és a kitermelt faanyagra való tekintettel is kíméletesen végzik el a munkafolyamatokat a gépekkel. A kiemelkedően pozitív minősítés köszönhető a kedvező időjárási feltételeknek, a műszakilag jó állapotú és megfelelően karbantartott gépeknek, a képzett és sok gyakorlati tapasztalattal rendelkező gépkezelőknek és a helyesen megtervezett munkarendszernek.

ÖSZEFoglalás

A kutatás fő célja a harveszterek kíméletességének vizsgálata az Őrségi Nemzeti Park fokozottan védett területein volt, különböző állománytípusokban és különböző véghasználatokban. A vizsgálat folyamán azt tapasztaltuk, hogy a legfontosabb feltételei a többműveletes fakitermelő gépek kíméletes munkavégzésének:

- helyesen, és részletesen megtervezett munkarendszer;
- jó műszaki állapotú, megfelelően karbantartott gépek, eszközök;
- képzett és gyakorlati tapasztalattal rendelkező gépkezelő;
- kedvező időjárás.

A kíméletes fakitermeléshez szükséges kedvező időjárási körülményeket a vizsgálatok is bizonyítják, hiszen a Szentgotthárd-Farkasfa 97 erdőtagban a tavaszi száraz időszakban történő termelésekben a talajt érő károsítások száma kevesebb volt, ezáltal magasabb pontokat, átlagokat kaptak e tekintetben az erdőrésztetek.

Az alkalmazott többműveletes fakitermelő gépek megfelelő műszaki állapota azért nélkülözhetetlen a kíméletesség szempontjából, mert a fontos, hogy minél kevesebb káros füstgáz és olaj kerüljön a környezetbe. A zajterhelés vizsgálata sem elhanyagolható, a vágásterület közelében élő állatok életterének zavarása ront a dolgozó gép kíméletességi fokán.

A gépkezelők képzettségének mérése is kiemelendő, a rutinos gépkezelés egyrészt felgyorsítja a munkafolyamatok lebonyolítását, másrészt a visszamaradó faállomány és a kitermelt faanyag minősége és állapota is

függhet tőle. Előnyös, ha a gépkezelő ismeri a gép műszaki paramétereit, a meghibásodások időbeni felismerése vagy akár azok megelőzése érdekében.

A kutatás fejlesztése érdekében tehető javaslat, hogy a kíméletlenségi skála kitöltésénél ne csak egytől ötig történjen a minősítés, hanem egytől tízig tartó skálán értékeljék a kárképeket, hiszen a szélesebb sávon mozgó értékelés látványosabb különbségeket mutathat.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

A kutató munka a „Fenntartható Nyersanyag-gazdálkodási Tematikus Hálózat – RING 2017” című, EFOP-3.6.2-16-2017-00010 jelű projekt részeként a Szechenyi2020 program keretében az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Mihály S. (1993): A fakitermeléssel okozott károk és a kíméletes fakitermelés lehetőségei. Kandidátusi értekezés 114 p. Sopron

Ormos B.- Rumpf J.-Keresztes GY. (1990): Kíméletes előhasználati fakitermelési technológiai és erdőfeltárási útmutató hegy és dombvidékre. Kutatási jelentés 110 p. Sopron

Sudár F.–Horváth A. L.–Szakálosné Mátyás K. (2018): Magasan gépesített fakitermelési munkarendszerek vizsgálata pp. 23-28., 6 p. In: Czupy, Imre; Horváth, Attila (szerk.) Kutatások a 210 éves Erdőmérnöki Karon, Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó

Suwala M. (2000): Die Bewertung von Baum- und Bodenschäden. Forsttechnische Informationen 11+12. 123-126 p. Groß-Umstadt